

El control democràtic, l'alternativa a l'austeritat

DAVID LIZOAIN

Economista

A criteri de l'autor, l'actual excés de reducció de deute del sistema ha de ser eliminat progressivament, i el procés serà, sense dubte, dolorós. Liquidar els deutes no només serà qüestió d'estrènyer-se el cinturó. Haurà d'haver-hi amortitzacions. El repte per als polítics europeus serà crear un nou gran pacte per tal que les pèrdues es distribueixin de forma més equitativa. Aquí és on radica la batalla.

Enmig d'una crisi econòmica causada per polítiques de dretes, l'elit política europea segueix exigint respostes polítiques neoliberals, com si les últimes dècades no haguessin proporcionat prou evidències del fracàs dels ajustaments estructurals. El simple fet d'oposar-se al contingut d'aquest programa no és suficient. El mètode de la seva aplicació també ha de ser confrontat, ja que per tal de realitzar un ajustament estructural es requereix també d'una erosió de la democràcia.

La teràpia de xoc ha estat imposada pels dictadors, pels comissaris de l'FMI i pels partits que abandonen precipitadament els seus compromisos electorals. En tots els casos, la necessitat de tranquil·litzar uns inversors nerviosos s'utilitza com a justificació a les mesures antisocials. La confiança és, doncs, la paraula màgica.

A Europa som testimonis de com un dèficit democràtic interactua amb una crisi econòmica. Funcionaris no electes dicten els governs nacionals. Un Banc Central Europeu (BCE), políticament independent i que no rendeix comptes, determina el destí de milions de persones. I el govern econòmic europeu és visible per la seva absència.

Com a mínim, s'ha de posar, de nou, en l'ordre del dia, el restabliment del control sobre les institucions responsables de la política econòmica (especialment el BCE). Expressant-ho en termes més amplis, per reduir la necessitat d'assossegat als inversors nerviosos és necessari un major control democràtic sobre les decisions d'inversió, per tal que aquesta situació no es torni a repetir.

La crisi del deute a Europa

L'estratègia de recuperar la confiança dels inversors a

través de reformes estructurals i austeritat és errònia tant políticament com econòmicament. Políticament, aquesta recepta allunya els nostres votants tradicionals, que ens veuen aplicar un programa que no és el nostre. Econòmicament, només provoca un efecte pal·liatiu temporal als mercats que es pretenen complaure. L'austeritat suprimeix la demanda, disminueix el creixement i, per tant, fracassa en el seu intent de dissipar els dubtes inicials dels inversors. A Irlanda, el parangó de l'ortodòxia, les retallades van engendrar més retallades fins arribar al punt en què Irlanda es troba ara en una situació extrema i insostenible.

El règim d'austeritat actual també institucionalitza una transferència de riquesa dels pobres als rics. S'erosiona l'Estat del benestar, precisament, on ja hi ha menys benestar. Es castiga a les regions més pobres pels fracassos de la totalitat. Això implica la prescripció inadequada de solucions nacionals per a problemes de la zona euro en el seu conjunt. El dolor s'està infligint amb la finalitat de guanyar un temps que després es desaprofita.

Els mercats de bonus estan exigint creixement, al mateix temps que castiguen els governs que no compleixen amb els objectius de dèficit mandats per la UE. Els governs nacionals són ostatges d'un marc pervers. Aquests dos objectius són pràcticament impossibles de complir al mateix temps. Grècia s'ha empassat tots els medicaments d'austeritat però el seu problema de solvència segueix sense resoldre's.

La política del deute

El deute és l'expressió d'una relació entre el present i el futur. La solvència en el present depèn de ser capaç de concentrar una demanda creïble sobre una font d'ingressos en

La teràpia de xoc a la crisi econòmica ha estat imposada pels dictadors, pels comissaris de l'FMI i pels partits que abandonen precipitadament els seus compromisos electorals. En tots els casos, la necessitat de tranquil·litzar uns inversors nerviosos s'utilitza com a justificació a les mesures antisocials. La confiança és, doncs, la paraula màgica

el futur. Cal no oblidar que els dèficits van explotar a tot Europa a causa d'una disminució en el creixement, no com a conseqüència d'una despesa excessiva. Les retallades no aborden la qüestió fonamental, que és el restabliment del creixement.

Sense un canvi fonamental en el règim de la política, ens enfrontem a anys de misèria mentre els treballs apareixen molt poc a poc. El projecte Hamilton de la *Brookings Institution* ha creat el concepte de la bretxa d'ocupació, que es refereix al nombre de llocs de treball que seria necessari crear per restaurar l'economia a la situació prèvia a la recessió.

En el cas d'Espanya, la bretxa d'ocupació arriba a gairebé a dos milions de llocs de treball. Fins i tot si l'economia generés ocupació a un ritme equivalent a la taxa trimestral del millor any de la dècada, es necessitarien més de nou trimestres per tancar la bretxa d'ocupació. Amb l'economia generant ocupació a un ritme més realista, equivalent a la meitat d'aquest ritme, es trigaria més de 18 trimestres en restaurar la bretxa d'ocupació (gairebé cinc anys). A Catalunya, la situació és encara més greu i la xifra s'eleva a 23 trimestres, gairebé sis anys. Espanya i Catalunya s'enfronten a la possibilitat d'un període sostingut d'atur massiu i una bretxa de producció elevada. No és una exageració parlar de l'espectre d'una dècada perduda.

Europa en el seu conjunt ha de reduir els seus deutes per tal de ser capaç d'estimular la inversió adequada una vegada més. Segons el *McKinsey Global Institute*, "episodis històrics de despallanquejament" encaixen en un dels quatre arquetips: 1) austeritat (o "estrènyer-se el cinturó") durant molts anys, 2) incompliments massius, 3) alta inflació, o 4) eliminació del deute a través del creixement del PIB real ràpid causat per un esforç de la guerra, un "dividend de pau" després de la guerra, o un "boom" petrolier.

El camí que s'ha de recórrer de la via que s'ha escollit, l'austeritat, no és ni sostenible ni desitjable. Grècia n'és un clar exemple. Les mesures extraordinàries per injectar liquiditat no solucionaran el problema de solvència grec. Ara només els ciutadans grecs estan finançant les pèrdues que els bancs alemanys acabaran havent de compartir. Analistes com Martin Feldstein i William Buitter assenyalen la inevitabilitat d'un impagament parcial grec. Els creditors grecs hauran d'acceptar retallades també.

Europa està sobrecarregada d'una combinació de deutes públics i privats, i la qüestió de qui ha de pagar els costos d'aquest excés no és simplement una qüestió tècnica. Prestataris ximpls i prestadors precipitats van de la mà. Qui ha de pagar els costos de l'ajustament és una qüestió profundament política. Arribar a un acord per sanejar la política i convertir-la en tècnica és cometre un greu error. La pitjor solució és una socialització continuada del deute privat.

A Espanya, encara no s'han desenvolupat els veritables problemes del nostre sistema financer. No ha acceptat encara les pèrdues associades al col·lapse del mercat immobiliari. Fins que aquest ajustament no es faci, serà difícil per al sector financer espanyol prestar diners per a noves iniciatives. Al mateix temps, fins que el mercat immobiliari no toqui fons, els empresaris tindran grans dificultats per utilitzar la seva propietat com a garantia. L'esclat de la bombolla immobiliària i les seves conseqüències per al sector privat espanyol no poden seguir essent ignorades.

Els bancs haurien d'afrontar les seves responsabilitats

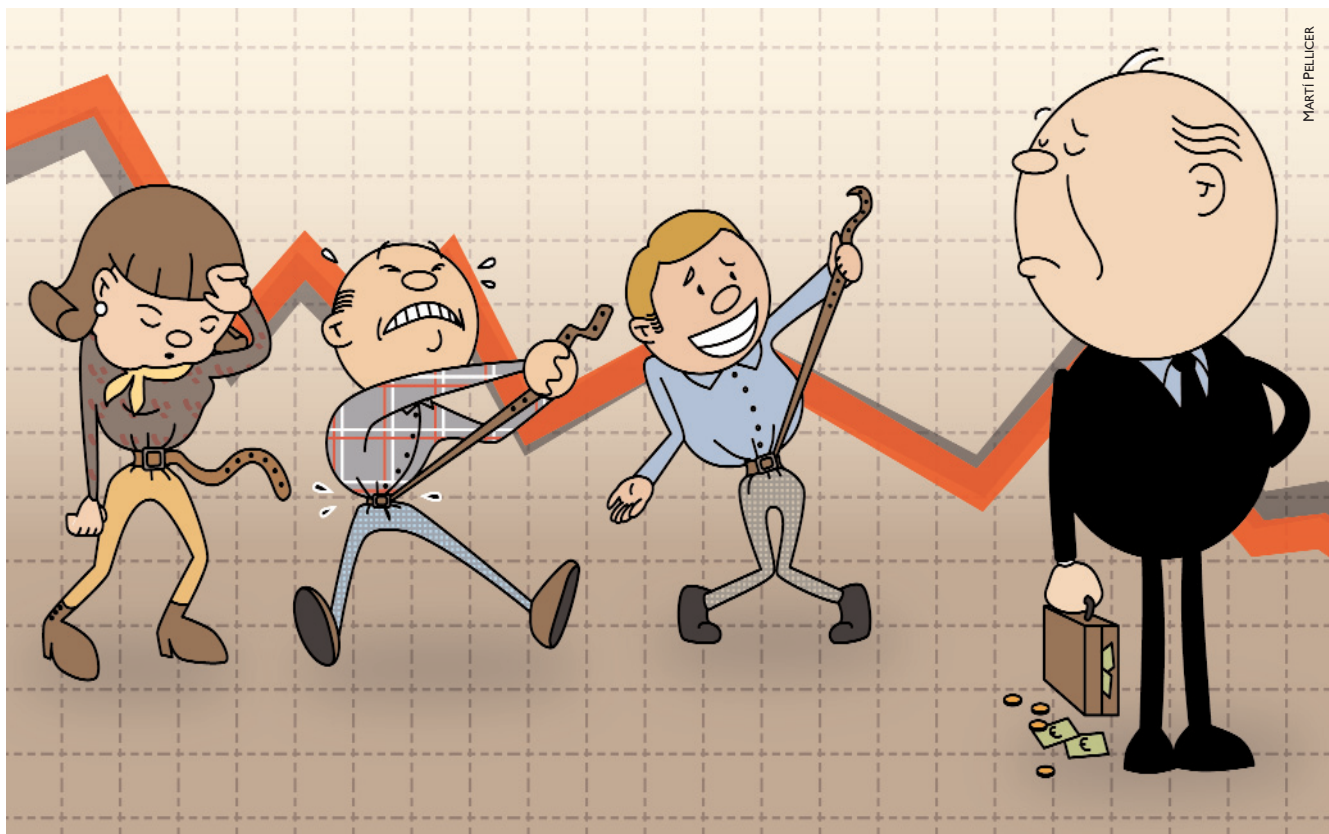
Un bon punt de partida per nosaltres implicaria ser prou valents per insistir en la idea que el capitalisme s'ha d'aplicar també als capitalistes. El sector financer ha de ser forçat a acceptar les seves pèrdues. Donat que Sarkozy i Merkel han acordat una reestructuració del deute després de 2013, aquesta decisió no és pas radi-

cal. La inseguretat dels inversors seguirà enterbolint Europa fins que una reestructuració es dugui a terme més aviat. Una gran quantitat de deute contaminat ha de ser eliminat, i no hauríem de plorar per pèrdues dels bancs.

L'actual excés de reducció de deute del sistema ha de ser eliminat progressivament, i el procés serà, sense dubte, dolorós. Liquidar els deutes no només serà qüestió d'estrènyer-se el cinturó. Haurà d'haver-hi amortitzacions. El repte per als polítics europeus serà crear un nou gran pacte per tal que les pèrdues es distribueixin de forma més equitativa. Aquí és on radica la batalla.

El BCE va oferir una liquiditat d'emergència per un valor de centenars de milers de milions als bancs d'Europa, però encara no és capaç de fer el mateix amb els seus propis Estats-nació. Un programa més ambiciós implicaria que el BCE assumís els riscos vinculats als passius sobirans en

A Europa som testimonis de com un dèficit democràtic interactua amb una crisi econòmica. Funcionaris no electes dicten els governs nacionals. Un Banc Central Europeu, políticament independent i que no rendeix comptes, determina el destí de milions de persones. I el govern econòmic europeu és visible per la seva absència. Com a mínim, s'ha de posar, de nou, en l'ordre del dia, el restabliment del control sobre les institucions responsables de la política econòmica (especialment el BCE)

el seu propi balanç i s'acabés amb l'actual roda d'austeritat, que no fa res per alleujar la crisi de desocupació. Tanmateix, la creació dels "eurobons" seria una eina útil que dotaria de seguretat i estabilitat a la zona euro.

No obstant això, el BCE no està autoritzat, per estatuts, a finançar els deutes dels governs nacionals, que és la tasca bàsica de qualsevol banc central. En l'actual situació d'emergència, s'ha començat a fer-ho a petita escala i amb la menor publicitat possible, violant així els seus estatuts. El que significa que és hora de canviar els seus estatuts perquè el BCE pugui complir amb aquesta tasca fonamental. El BCE seria molt hostil a aquest canvi, però cal tenir en compte com d'hostils són els falcons del BCE vers l'Europa Social, i on ens conduiria això.

El exemple Cavallo

Argentina ens serveix com una advertència respecte fins a quin punt els bancs centrals estan disposats a arribar, amb la finalitat de defensar un tipus de canvi fix i evitar, d'aquesta manera, una reestructuració dels deutes. Domingo Cavallo, l'arquitecte de la convertibilitat del dòlar, més tard va establir el "*corralito*" i va sumir la meitat del seu país en la pobresa, per eludir una reestructuració inevitable del deute. El que sorprèn és la forma en què va defensar l'euro, a Frankfurt, el 1997 com a convidat d'honor dels bancs centrals d'Europa.

Cavallo va aprofitar l'experiència de la convertibilitat a l'Argentina per defensar l'euro com una manera de restringir la política monetària. Va dir: "Per tant, l'única manera de fer front a l'atur (...) és introduir flexibilitat en els mercats de treball. Així que, deixant de banda la possibilitat d'utilitzar les polítiques monetàries per altres objectius econòmics, en lloc d'una estabilitat de preus, vam guanyar en la qualitat del nostre debat polític i el procés de presa de decisions polítiques en relació amb els problemes reals de la nostra economia."

L'evidència apunta a que una majoria del BCE comparteix la tesi de Cavallo, i ho estem veient en una forta insistència en el control dels costos laborals. L'estratègia preferida segueix sent espremer els treballadors per mantenir el sector financer, de manera que ho seguirem veient en aquesta ofensiva.

La defensa dels salaris

En l'última dècada, els augments salarials dels països coneguts com PIGS han superat els seus augments de productivitat, mentre que Alemanya aplicava una política d'austeritat salarial. Com a resultat, ha esdevingut cada vegada més complicat per als treballadors espanyols competir amb els treballadors alemanys. Els països amb menor marge de maniobra (és a dir, Grècia, Irlanda, Portugal i Espanya) són els que ara s'espera que suportin els costos de

l'ajust. L'adhesió a l'euro no els permet devaluacions de moneda, així doncs, en el seu lloc, es discuteix sobre l'anomenada "devaluació interna". La devaluació interna no és més que un eufemisme per parlar, en realitat, d'una reducció salarial d'entre un 15% i un 20%.

Aquesta recepta política és irreal, tant per raons polítiques com econòmiques. No hi ha indicis que la població d'Espanya o de qualsevol altre país està preparada per assumir aquest nivell de sacrifici. En termes econòmics, Keynes va demostrar com els salaris nominals no són flexibles a la baixa. La gent no vol un nombre més baix a la seva nòmina a final de mes. La reducció dels salaris i els preus també impulsaria a Espanya una espiral clàssica del deute-deflació, en què la deflació condueix a un augment en el valor real dels deutes.

Si les bretxes de competitivitat a Europa són sempre atribuïdes al fet que els treballadors d'alguns països guanyen massa, la solució sempre serà limitar o rebaixar els seus salaris. Aquí existeix una tendència innata contra el treball. L'altra cara de la moneda és explicar la bretxa no en termes de que alguns treballadors són pagats en excés, sinó en termes de que altres són mal pagats.

Espanya no pot competir amb els alemanys en termes d'austeritat. L'alternativa a l'austeritat salarial a la perifèria europea és un augment del poder adquisitiu dels treballadors a Alemanya i la resta del nucli d'Europa. El model europeu segueix sent competitiu a través de l'ocupació d'alt valor afegit i no a través dels salaris baixos.

Els augments salarials podrien ser compensats per devaluacions externes en forma de flexibilització quantitativa —una política que el BCE segueix negant-se a aplicar, a diferència de la Reserva Federal, el Banc d'Anglaterra o el Banc del Japó. Una política monetària més flexible ajudaria a reduir les diferències de competitivitat a Europa al mateix temps que ajudaria a promoure les exportacions europees als mercats emergents.

No obstant això, com en el cas dels estatuts del BCE que obstaculitzen el finançament de deute nacional, la seva rígida adherència a l'estabilitat de preus també fa difícil la flexibilització quantitativa.

El rol fonamental del BCE

El BCE té un objectiu estricte, el manteniment de l'estabilitat de preus, que es defineix d'una manera quantitativa: "L'estabilitat de preus es defineix com un augment d'any en any de l'Índex Harmonitzat de Preus de Consum (IHPC) per a la zona de l'euro inferior al 2%."

No obstant això, "sense perjudici de l'objectiu d'estabilitat de preus, el SEBC donarà suport a les polítiques econòmiques generals de la Comunitat amb la finalitat de contribuir a la consecució dels objectius de la Comunitat segons el que estableix l'article 2." (Article 105.1 del Tractat). Els objectius de la Unió són un alt nivell d'ocupació i el creixement sostenible i no inflacionista.

El Consell de Govern del BCE arriba a definir l'estabilitat de preus i també a determinar en quina mesura el seu compromís amb aquest objectiu impedeix la realització d'un nivell alt d'ocupació. Per ara, les seves decisions han tingut un efecte negatiu sobre l'ocupació. Ja el 2008, quan l'activitat econòmica va començar a desaccelerar-se, el BCE va

cometre l'error d'elevat les taxes d'interès. I fins i tot encara segons els seus propis criteris, el BCE va baixar per sota el seu objectiu d'inflació de més d'un any. Ells ni estan per crear llocs de treball, ni compleixen els seus objectius d'inflació, degut a un excés de conservadurisme.

Les decisions adoptades pel BCE afecten als mitjans de subsistència de milions de persones i el futur del propi projecte europeu. El BCE afirma estar compromès amb la transparència, explicant que és creïble, disciplinat i predicible. Però al mateix temps no publica les actes del seu Consell d'Administració.

Les actuacions del BCE s'han de fer públiques per garantir que ells siguin responsables davant les opinions públiques nacionals. En conseqüència veure els fracassos de la política del BCE a la llum faria més fàcil canviar el seu règim a un que proporcioni als governs més espai per respirar. La magnitud de la crisi actual posa en dubte la saviesa de la independència del banc central, el que representa una renúncia terrible al control democràtic sobre l'e-

Espanya i Catalunya s'enfronten a la possibilitat d'un període sostingut d'atur massiu i una bretxa de producció elevada. No és una exageració parlar de l'espectre d'una dècada perduda

Europa està sobrecarregada d'una combinació de deutes públics i privats, i la qüestió de qui ha de pagar els costos d'aquest excés no és simplement una qüestió tècnica. Qui ha de pagar els costos de l'ajustament és una qüestió profundament política. Arribar a un acord per sanejar la política i convertir-la en tècnica és cometre un greu error. La pitjor solució és una socialització continuada del deute privat

conomia. Cal recordar que era el propi BCE que va ajudar a detonar la crisi europea del deute sobirà.

El BCE fixa els criteris per a l'acceptació de garanties a canvi de finançament. En el cas grec, quan les agències de qualificació van baixar el seu deute privat a la categoria d'escombraria, Grècia es va veure obligada a comprometre's amb l'austeritat a canvi d'un rescat. De quina manera s'estableixen aquests criteris és una qüestió profundament política, però encara en l'actualitat s'emascara com una qüestió tècnica exclosa de la política. El BCE hauria pogut finançar a Grècia com una alternativa a l'austeritat.

Com a mínim, el finançament estatal i la flexibilització quantitativa en el BCE haurien tingut l'efecte secundari de monetitzar una part del deute i de suavitzar la reducció del seu deute. No pot ser que només els més pobres, dels països més pobres d'Europa, acabin pagant els excessos financers. Estimular la inflació (sobretot a Alemanya) també permetria a Espanya adoptar una disciplina salarial sense haver de baixar els salaris nominals. La política monetària expansiva proporciona un matalàs d'ajust i limita la quantitat de producció que s'ha de sacrificar.

La política monetària mai no serà només una qüestió tècnica. Sempre tractarà sobre com es distribueix la riquesa en la societat. Aquí, encara tenim molt a dir i grans victòries per guanyar si estem disposats a ampliar l'àmbit de la política. Però això implica un desafiament a alguns dels supòsits més gelosament guardats pels neoliberals, com ara la independència del banc central.

Conclusions

L'Europa d'avui és cada vegada més una reminiscència d'Amèrica Llatina en la dècada dels 80. La justificació ideològica d'aquesta austeritat coordinada, com una resposta als problemes en el mercat de deute sobirà, és la mateixa que es va utilitzar per dur a terme l'ajustament estructural a Amèrica Llatina, arran de la seva crisi de deute. S'informa els votants que no hi ha alternativa. Els governs amb tendències més progressistes obeeixen, i es tracta d'aconseguir el millor de la situació mitjançant l'aplicació de l'austeritat amb un rostre humà.

Els líders que buscaven restablir la seva credibilitat van respondre a una falsa necessitat. El simple fet d'admetre que existeix un consens és rendir-se abans d'haver donat la batalla. El fracàs de les polítiques a Amèrica Llatina és ben conegut: l'estancament econòmic i el retrocés de la demo-

cràcia. Una estratègia de creixement impulsada per les exportacions, que va combinar l'austeritat, la privatització i la liberalització, no va produir l'augment de la productivitat desitjada. Va ser només després que els països van ser capaços de reestructurar el seu deute, a través dels anomenats bons Brady, que van ser capaços de posar les seves economies sobre una base més sòlida. Seguir el model neoliberal és el camí cap a la perdició per als socialistes.

Fonamentalment, la credibilitat de la democràcia es debilita quan els partits polítics de tot tipus tenen l'obligació de, més o menys, dur a terme el mateix programa. A causa de que "la camisa de força" política constreny, cada vegada menys i menys votants es dirigeixen a les urnes en les eleccions nacionals. L'èxit electoral sol ser jutjat en termes de si el partit és capaç o no de guanyar més escons, o si és capaç de formar govern. Però hauria de ser profundament alarmant que siguin tan pocs els votants que en l'actualitat abra-

cen opcions socialistes. Només una disminució similar de suport als partits de dreta permet al socialisme continuar essent un projecte competitiu, però a

un cost: la mobilització popular generalitzada i la implicació segueix sent un requisit previ per a la realització d'una agenda democràtica i transformadora.

A Alemanya, l'SPD va rebre menys vots el 2009 del que va fer-ho en les últimes eleccions de l'Alemanya Occidental abans de la reunificació. El total de vots que va rebre el 2010 el Partit Laborista al Regne Unit suposen tot just una lleu millora del seu desastrós resultat de 1983. Fins i tot Tony Blair el 1997 no va rebre tants vots com Clement Attlee en el seu millor moment. Els resultats del PSC a Catalunya el 2010, per la seva banda, parlen per si mateixos. A tot Europa, la socialdemocràcia rep menys vots que fa una o dues generacions, tot i que la població ha anat en augment. No substituir les limitacions existents en la política ens portarà al desastre.

En aquest moment, la socialdemocràcia europea sembla estar atrapada en un carreró sense sortida. Per tal de dur a terme un programa que vagi més enllà de simplement humanitzar l'inevitable, cal reformar el marc econòmic que regeix la Unió Europea. No obstant això, per tal d'adquirir la força política suficient per dur a terme àmplies reformes, es necessita guanyar eleccions nacionals, especialment als països grans. Hem de ser valents. Si la nostra ambició no és proporcional als reptes que afrontem, no conquerirem les victòries que desitgem. ■